

Dr hab. Robert Jakimowicz prof. UEK
Katedra Studiów Politycznych
Instytut Politologii, Socjologii i Filozofii
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Kraków, 14.07.2023

Recenzja

Rozprawy doktorskiej **mgr Mateusza Drażewskiego**

pt.: *Ewolucja doktryny pacyfizmu Japonii w kontekście wyzwań geopolitycznych
na Dalekim Wschodzie w XXI wieku*

promowanej przez dr hab. Elżbietę Trelę-Mazur, prof. UO
Uniwersytet Opolski

Recenzowana praca doktorska Pana mgr Mateusza Drażewskiego liczy 231 stron, w tym wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie, osiem załączników, spis map, spis rysunków, spis tabel i wykresów oraz bibliografię.

W recenzowanej pracy mgr Mateusz Drażewski podjął się próby analizy ważnego tematu badawczego, jakim jest ewolucja doktryny pacyfizmu w Japonii w kontekście wyzwań geopolitycznych pojawiających się w dynamicznie zmieniającym się środowisku międzynarodowym na Dalekim Wschodzie w obecnym wieku. W tym miejscu trzeba podkreślić, że tematy związane z pacyfizmem były, są i będą zawsze aktualne bez względu na rejon geograficzny. Od wieków marzenie wielu społeczeństw o świecie bez wojen jest nieziszczone. Ze względu na aktualność podjętego tematu, w przypadku Japonii rzadko podejmowanego w literaturze polskiej, praca ta wnosi wartość dodaną. Autor w przeważającej części wykorzystał pozycje literatury anglojęzycznej.

Przed wstępem do pracy na uwagę zasługuje przedstawienie wykazu skrótów na przeszło dwóch stronach. We wstępie zostały uwzględnione motyw pracy, jej cel, pytania, hipotezy i metody badawcze oraz założenie przez Autora w ramach badań perspektywy paradygmatu realistycznego. Na podkreślenie zasługuje zaakcentowanie silnego przywiązania społeczeństwa japońskiego do idei pacyfizmu z jednej strony, natomiast z drugiej ciągłe przeobrażenia zasad pacyfistycznych co stanowi reakcję na dokonującą się zmiany w środowisku zewnętrznym Japonii.

Autor prawidłowo poświęcił rozdział pierwszy zagadnieniom teoretycznym. Obejmuje on trzy podrozdziały. Dwa pierwsze dotyczą definicji i zróżnicowania pacyfizmu, by następnie przejść m.in. do jego wykorzystywania przez różne ruchy i organizacje pacyfistyczne w wielu regionach świata. Natomiast trzeci podrozdział przybliżył pojęcie i ogólną charakterystykę geopolityki.

W drugim rozdziale skupiono się na okresie militarystycznej Japonii i jej polityce ekspansji terytorialnych, która zakończyła się oficjalną kapitulacją państwa japońskiego 2 września 1945 r. i rozpoczęciem okupacji amerykańskiej trwającej do kwietnia 1952 r. W pierwszym okresie okupacji Japonia wprowadziła w życie pacyfistyczną konstytucję. Szczególnym jej symbolem jest artykuł 9, który został przytoczony w pracy. Autor słusznie rozpoczął ten rozdział od okresu Meiji, ponieważ Japonia, która była już otwarta na świat zewnętrzny musiała dokonać reform, aby nie stać się ofiarą kolonializmu zachodniego. Przed zamknięciem Japonia była gospodarczo samowystarczalna, o czym jednak nie ma wzmianki w pracy. Natomiast po otwarciu musiała ona rozwijać m.in. przemysł ciężki, w tym szczególnie zbrojeniowy, który pomógł w ekspansji terytorialnej Japonii, m.in. w celu zdobycia surowców naturalnych potrzebnych japońskiej gospodarce. Krótko mówiąc, w nowej rzeczywistości, Japonia została zmuszona do rywalizacji z mocarstwami zachodnimi o jedno z kluczowych miejsc na arenie międzynarodowej. Nawiązując jednak w drugiej części okupacji amerykańskiej zasadniczo zmienił się stosunek USA do Japonii w kontekście zimnej wojny. Ostatecznie po uzyskaniu pełnej suwerenności, w 1954 r. doszło do powstania Japońskich sił Samoobrony, które konsekwentnie były rozwijane, a w kolejnych dziesięcioleciach, od szóstej dekady XX wieku, współpraca militarna amerykańsko-japońska umacniała się. Z biegiem czasu pojawiło się pojęcie „proaktywnego pacyfizmu”

Trzeci rozdział został poświęcony analizie konfliktowi terytorialnemu o Wyspy Senkaku/Diaoyu, który, jak Autor słusznie podkreśla ma coraz bardziej znaczący wpływ w XXI wieku na doktrynę i politykę pacyfizmu. Na uwagę zasługuje przedstawienie w tabeli pierwszej czynników determinujących charakterystykę konfliktu o wyspy Diaoyu/Senkaku, które dają nam uporządkowany obraz tego konfliktu oraz przedstawienie jego zaostrzenia pod koniec rozdziału. W listopadzie 2020 roku jednostki ChRL pojawiły się w okolicy omawianych wysp aż 284 razy i przebywały w niej wiele dni.

Najciekawsze są ostatnie rozdziały piąty i szósty, w których zostały przedstawione działania władz japońskich w ramach tzw. „proaktywnego pacyfizmu”. Na podkreślenie zasługuje tu ewolucja wytycznych narodowych programu obrony. Nowe wytyczne w XX wieku pojawiły

się po raz pierwszy w 2004 r. Na uwagę zasługują wysiłki PL-D w rewizji Konstytucji z 1947 r., szczególnie jej artykułu 9. Jednak wielokrotnie przeprowadzane sondaże wśród społeczeństwa japońskiego wciąż pokazują przywiązanie jego większej części do konstytucji pacyfistycznej. Procedura zmiany konstytucji, którą przedstawił Autor, w zasadzie uniemożliwia jej rewizję. Strona rządowa, co Autor podkreślił, stara się, szczególnie miało to miejsce za rządów Shinzō Abe, przekonywać o intensyfikacji niebezpieczeństw dla państwa japońskiego płynących szczególnie z dwóch kierunków: Chińskiej Republiki Ludowej i Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej. Zasygnalizowana została również kwestia pogorszenia się stosunków z Federacją Rosyjską. Strona rosyjska zerwała rozmowy dotyczące traktatu pokojowego po ostrej krytyce Japonii napaści Rosji na Ukrainę.

Trzeba także podkreślić, że w pracy zostały w pełni przybliżone interpretacje pacyfistycznej konstytucji przez władze japońskie na przestrzeni wielu dekad, także i obecnie. Pozwoliły one na stworzenie z Japońskich Sił Samoobrony jednej z najnowocześniejszych armii świata i na permanentne zacieśnianie sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi w obliczu zagrożeń zarówno w okresie zimnej wojny, jak i po upadku świata dwubiegunowego. Obecnie współpraca ta, o czym zostało wspomniane, rozszerzyła się na przestrzeń kosmiczną i cyberbezpieczeństwo. Przyjęty został także przez parlament japoński pakiet ustaw o pokoju i bezpieczeństwie. Jedną z istotnych kwestii, która została poruszona jest sprawa udziału w kolektywnej obronie oraz nieprzerwany wzrost wydatków na Japońskie Siły Samoobrony. W tabeli 3, w ostatnim rozdziale, dowiadujemy się, że Japonia zajmuje 5 miejsce w rankingu sił militarnych świata w 2020 r.

W zakończeniu Autor sformułował prawidłowe wnioski. Uznał cel swojej pracy za zrealizowany. Jedną z hipotez badawczych została zweryfikowana negatywnie. Pomimo, że dyskusje na temat pacyfizmu są intensywne, dwie zasadnicze kwestie pozostają w zawieszeniu: zmiana konstytucji oraz zmiana statusu Japońskich Sił Samoobrony.

Odnosząc się do języka w przedłożonej wersji dysertacji należy podkreślić, że nie budzi on zastrzeżeń.

Niemniej jednak w recenzowanej pracy pojawiły się nieliczne potknięcia i nieścisłości:

- s. 55 Autor pisze: „...Ponadto sukcesem było zajęcie w kolejnych latach przez Japonię Wysp Bonin, archipelagu Riukiu, kojarzonego obecnie z Okinawą, a na północy Wysp Kurylskich.” Wyspy Kurylskie Japonia zajęła na podstawie Traktatu z Sankt Petersburga z 1875 roku, w zamian odstępując Rosji Południowy Sachalin, co było dla Japonii niekorzystne.

Tokio uczyniło tak ze względu na obawę ekspansji rosyjskiej. Zatem kontekst zajęcia Wysp Kurylskich był inny niż wynika to ze zdania przytoczonego w pracy;

- s. 98. Autor pisze: „...pod przywództwem marszałka Czang Kaj-szeka ewakuowała się w 1949 r. pod naporem komunistów Mao Zedonga. To wówczas powstała demokratyczna Republika Chińska, będąca pod parasolem, ...”. Demokratyczna konstytucja Republiki Chińskiej została przyjęta w czasie rządów Czang Kai-szeka jeszcze w 1947 r. Po ucieczce Czang Kai-szeka na Tajwan Republika Chińska była kontynuowana na ograniczonym obszarze Tajwanu i sąsiednich wysp. Jednak demokratyczna konstytucja z 1947 r. była w zasadzie zapisem martwym, ponieważ w okresie jego rządów miała miejsce dyktatura. Dopiero po śmierci Cziang Kai-szeka rozpoczyna się powolny proces demokratyzacji, który został przyspieszony w latach 80. i 90. XX wieku;

- s. 100, Autor pisze: „... Diaoyu, która jest największa powierzchniowo, ponieważ dokładnie ma 8ha.” Wyspa ta ma 4,32 km².

W przypadku przypisów w części zasadniczej pracy i bibliografii pojawia się kilka zastrzeżeń. Po pierwsze, ani w przypisach ani w bibliografii przy odwoływaniu się do poszczególnych pozycji w ogóle nie są przytoczone wydawnictwa. Po drugie, w tekście zasadniczym są odwołania do dwóch lub więcej prac poszczególnych autorów. O ile notka bibliograficzna za pierwszym razem jest przytoczona prawidłowo, to w kolejnych przypisach mamy odwołanie się do danego autora, ale nie wiemy do której jego pozycji.. Na przykład Autor powołał się na s. 23 w przypisie 35 i 37 na: „ Wojciech Modzelewski, *op. cit.*, s. 25-26; 27-28” – ale nie wiemy o którą pracę chodzi. Takich przypadków jest tylko kilka. Po trzecie, bibliografia nie jest do końca przejrzysta. Na przykład w miejscu „Pozycje zwarte” może być „Monografie naukowe i rozdziały w monografiach naukowych” oraz w osobnej pozycji: „Encyklopedie i słowniki”. Mamy w bibliografii: „Prasa opiniotwórcza”. Raczej powinno być: „Artykuły naukowe” (przy wymienionych artykułach dobrze byłoby przedstawić na których stronach one znajdują się w czasopiśmie naukowych), a ewentualnie osobno „Artykuły prasowe”.

Niemniej jednak na uznanie zasługuje ilość wykorzystanych pozycji: Dokumenty źródłowe (14); Pozycje zwarte (165); Prasa opiniotwórcza (108); Netografia (119).

Reasumując, podjęty przez mgr Mateusza Drażewskiego temat rozprawy doktorskiej należy do aktualnych tematów badawczych, tym bardziej, że dotyczy pacyfizmu japońskiego, który nie jest wystarczająco obecny w polskiej literaturze naukowej. Co więcej praca zawiera dylemat

związany z utrzymaniem trwałego pokoju, pacyfizmem do którego przywiązani są Japończycy a koniecznością rozwoju sił zbrojnych i obrony nie tylko kraju ale również sojuszników, z czym wiąże się także kolektywna obrona. Stąd pojawia się „proaktywny pacyfizm”, w którym istotną rolę odgrywają dwa sprzeczne elementy. Jak Autor sam stwierdził w zakończeniu :”Analiza materiałów przedstawionych w dysertacji doprowadziła do pesymistycznych konstatacji.”

Praca jest spójna i napisana dobrym językiem. Natomiast zasygnalizowane nieliczne potknięcia i nieścisłości nie umniejszają walorów pracy, którą oceniam bardzo pozytywnie. Stanowi ona niewątpliwie oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a Autor wykazuje się ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie nauki o polityce i administracji. Także należy podkreślić, że posiada on umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Rozprawa odpowiada zatem wymogom określonym w art. 187 ust.1-2 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. W związku z powyższym uważam, że przedstawiona dysertacja doktorska stanowi podstawę dalszego postępowania we wszczętym przewodzie doktorskim we wspomnianej dyscyplinie nauki o polityce i administracji..

Robert Jakimowicz

Kraków, 14 lipiec 2023 r.